

HØYESTERETTS KJÆREMÅLSUTVALG

Den 9. juni 2005 ble det av Høyesteretts kjæremålsutvalg bestående av dommerne Flock, Bruzelius og Øie i

HR-2005-00925-U, (sak nr. 2005/459), sivil sak, kjæremål:

Staten v/Barne- og familiedepartementet (Regjeringsadvokaten v/advokat Anne Hesjedal)

mot

A (advokat Vidar Sinding)

avsagt slik

K J E N N E L S E :

- (1) Saken gjelder spørsmål om avvisning av sak om gyldigheten av adopsjonsvedtak på grunn av manglende rettslig interesse.
- (2) Avdøde B hadde to adoptivbarn; A (født 1954 og adoptert 1955) og C (født 1948 og adoptert 1996). A tok 25. juni 2004 ut stevning ved Oslo tingrett mot staten v/Barne- og familiedepartementet og påstod bevilling 19. november 1996 om adopsjon av C kjent ugyldig. Staten tok til motmæle og nedla påstand om avvisning av saken på grunn av manglende rettslig interesse. Etter statens syn skulle Bs dødsbo og C vært saksøkt sammen med staten.
- (3) Oslo tingrett avsa kjennelse 15. oktober 2004 med slik slutning:
 - ”1. Saken fremmes.
 2. Staten v/Barne- og familiedepartementet dømmes til innen 2 – to – uker fra forkynnelse av kjennelsen å betale til A saksomkostninger med 3.000 – tretusen – kroner med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.”
- (4) Staten påkjærte kjennelsen til Borgarting lagmannsrett, som 18. februar 2005 avsa kjennelse med slik slutning:
 - ”1. Tingrettens kjennelse, slutningen punkt 1, stadfestes.
 2. Staten ved Barne- og familiedepartementet betaler A saksomkostninger for

tingretten og lagmannsretten med 20.832 –
 tjuetusenåttehundreogtrettito– kroner innen to uker fra forkynnelse av denne
 kjennelse med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter
 forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum, for tiden 8,75 -
 åtte75/100- prosent årlig, fra forfall til betaling skjer.”

- (5) Staten v/Barne- og familiedepartementet har i rett tid påkjært lagmannsrettens kjennelse til Høyesteretts kjæremålsutvalg. Det er i hovedtrekk anført:
- (6) Lagmannsretten har tolket kravet til rettslig interesse i tvistemålsloven § 54 uriktig. Prinsipalt anføres at kravet til aktiv søksmålskompetanse ikke er oppfylt i saken, og forutsetningen for å anvende Rt. 1998 side 623 på forholdet er da ikke til stede. En dom i As favør vil ikke medføre umiddelbare rettsvirkninger for henne. Det eneste hun oppnår er at forvaltningen får en plikt til å vurdere omgjøring av adopsjonsvedtaket. Kjæremålsmotparten har arverettslige interesser i saken. Disse interessene er ikke beskyttet av adopsjonsloven. Det anses heller ikke rimelig at hun kan gjøre sine arverettslige interesser gjeldende i sak om gyldighet av adopsjonsvedtak. Et adopsjonsforhold er av så personlig karakter at det ikke bør kunne angripes rettslig av andre enn de parter som vedtaket retter seg mot, jf. Rt. 1995 side 139 og Rt. 1996 side 596.
- (7) Subsidiært anføres at Rt. 1998 side 623 ikke er relevant ved vurderingen av om det foreligger passiv søksmålskompetanse da et adopsjonsvedtak er vesensforskjellig fra et konsesjonsvedtak. Denne avgjørelsen kan ikke forstås slik at det generelt må legges til grunn at kravet til passiv søksmålskompetanse er oppfylt dersom staten er saksøkt, jf. tvistemålsloven § 435 tredje ledd, fordi forvaltningen ved eventuell dom på ugyldighet får en plikt til å vurdere omgjøring. Det må i hvert enkelt tilfelle vurderes om saksøkeren – dersom vedkommende vinner frem med søksmålet – vil oppnå en bedret rettslig posisjon. I saker om gyldighet av adopsjonsvedtak må det oppstilles ulovfestede krav om tvungen prosessfellesskap etter analogi fra tvistemålsloven § 417 annet ledd og § 427 annet ledd. På rettsområder som etter sin art er nær beslektet med ekteskaps- og nedstammingsaker, typisk adopsjonssaker, bør dette tillegges avgjørende vekt i vurderingen av om det foreligger passiv søksmålskompetanse, jf. tvistemålsloven § 54.
- (8) Det A ønsker å oppnå – en endret arverettslig posisjon – er svært avledet i forhold til det som kan oppnås ved søksmålet. Det er ikke opplagt hva som vil bli utfallet av en eventuell omgjøringssak etter forvaltningsloven § 35.
- (9) Atter subsidiært anføres at den rettsregel som er oppstilt i Rt. 1998 side 623, ikke bør opprettholdes. Hensynet til den subjektive rettskraftvirkning av en dom tilsier at også de tilgodesette partene i forvaltningsvedtaket gjøres til parter i søksmål om forvaltningsvedtakets gyldighet. Hensynet til endelig avklaring for sakens parter og sakens opplysning taler også for tvungen prosessfellesskap. Avgjørelsene i Rt. 2000 side 1195 og Rt. 2002 side 816 taler for at kravet til passiv søksmålskompetanse ikke er oppfylt i den foreliggende saken.
- (10) Staten har nedlagt slik påstand:

”Prinsipalt:

Saken avvises.

Subsidiært:

Lagmannsrettens kjennelse oppheves.

I begge tilfeller:

Staten v/Barne- og familiedepartementet tilkjennes saksomkostninger med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.”

- (11) A har tatt til motmæle. Hun har i hovedtrekk anført:
- (12) A har aktiv søksmålskompetanse da en dom i et søksmål rettet mot staten om ugyldighet vil ha konkret, praktisk betydning. Hun oppnår at staten får en plikt til å vurdere omgjøring etter forvaltningsloven § 35, og får derved en endret rettslig posisjon, jf. også Rt. 1998 side 623. Det er i denne forbindelse irrelevant hvor sannsynlig det er at adopsjonsvedtaket vil bli omgjort. De underliggende forhold i arvesaken, herunder gyldigheten av ektepakten mellom adoptivbarnets mor og avdøde B, er også irrelevante i vurderingen av spørsmålet om aktiv søksmålskompetanse. Videre bestrides at reglene om adopsjon ikke beskytter de interesser kjæremålsmotparten har i saken mot staten. Ved adopsjon trer adoptivbarnet inn i adoptantens familie, og får samme rettsstilling som adoptantens egenfødte barn. Adoptivsonnen har fått rettsstilling som As halvsøsken. Det bestrides for øvrig at adopsjonsloven ikke tilgodeser arverettslige interesser. Dersom kravet til aktiv søksmålskompetanse ikke anses oppfylt, innebærer dette at kjæremålsmotparten mister enhver mulighet til å få prøvet sine innsigelser mot adopsjonsbevillingen da det ikke er anledning til å prøve bevillingens gyldighet prejudisielt, jf. adopsjonsloven § 10. Dette vil være i strid med EMK artikkel 6 nr. 1.
- (13) Kravet til passiv søksmålskompetanse er også oppfylt, jf. Rt. 1998 side 623. Kjæremålsmotpartens forhold til adopsjonsvedtaket er ikke vesensforskjellig fra den kjærende parts interesse i tvistegjenstanden i Rt. 1998 side 623. Tvistegjenstanden er i begge tilfellene gyldigheten av et offentlig vedtak som tilgodeser en annen privat part på bekostning av saksøker. Det vises for øvrig til at domstolen ved avgjørelsen av om kravet til rettslig interesse er oppfylt, i utgangspunktet skal legge til grunn saksøkers pretensjoner om faktum og juss for så vidt gjelder det materielle spørsmålet.
- (14) Når det gjelder statens atter subsidiære anførsel, bemerkes at Rt. 1998 side 623 ble avgjort av Høyesterett i avdeling og således har høy prejudikatsverdi for spørsmål om passiv søksmålskompetanse. Rt. 1998 side 623 er også mer relevant i den foreliggende saken enn avgjørelsene i Rt. 2000 side 1195 og Rt. 2002 side 816.
- (15) Dersom Høyesteretts kjæremålsutvalg kommer til at kravet til rettslig interesse ikke er oppfylt i saken, bes det om anledning til å utvide saken til også å omfatte de private parter, jf. tvistemålsloven §§ 87 og 97.
- (16) A har nedlagt slik påstand:

”1. Prinsipalt:

Kjæremålet forkastes.

Subsidiært:

Sak nr. 04-029592TVI-OTIR/04 blir å fremme for Oslo tingrett, ved at retting er

foretatt i stevning av 08.10.2004.

2. A tilkjennes sakens omkostninger for tingrett, lagmannsrett og Høyesteretts kjæremålsutvalg, med tillegg av lovens rente fra forfall og til betaling skjer.”

- (17) Staten kom tilbake til saken i prosesskrift 12. april 2005. Spørsmålet om aktiv søksmålskompetanse synes ikke å ha vært problematisert i Rt. 1998 side 623. Uansett er forholdene i Rt. 1998 side 623 og den foreliggende saken vesensforskjellige på dette punktet. I Rt. 1998 side 623 var saksøkeren en konkurrerende pretendent til det aktuelle rettsgodet. Saksøkerens interesser var der opplagt beskyttet av reglene som regulerte det materielle rettsforhold. Disse forhold er ikke til stede i den foreliggende sak, i tillegg til at rettsgodet omhandlet i 1998 – avgjørelsen markant skiller seg fra rettsgodet i den foreliggende saken, som er et rent personlig gode. Det bestrides at avskjæring av kjæremålsmotpartens muligheter til å få prøvet adopsjonsvedtakets gyldighet strider mot EMK artikkel 6 nr. 1. Prinsipalt anføres at denne artikkelen ikke får anvendelse i saken, og om den gjør det, medfører tvistemålsloven § 54 en akseptabel begrensning i domstolsadgangen.
- (18) I prosesskrift 12. mai 2005 viste staten til at Aust-Agder tingrett avsa dom 18. april 2005 i saken mellom A og C om gyldigheten av avkall på arv, ektepakt og to testamenter. A tapte saken fullstendig. Dersom dommen blir rettskraftig, vil en eventuell dom som kjenner adopsjonsvedtaket ugyldig, ikke medføre økonomiske konsekvenser for A.
- (19) Høyesteretts kjæremålsutvalg bemerker at saken gjelder et videre kjæremål hvor utvalgets kompetanse er begrenset ved bestemmelsene i tvistemålsloven § 404. Kjæremålet gjelder lagmannsrettens lovtolkning, som utvalget kan prøve.
- (20) Det følger av tvistemålsloven § 54 at et søksmål om et rettsforhold er til eller ikke er til, bare kan reises dersom saksøkeren har en rettslig interesse i å få dom i saken. Bestemmelsen innebærer en rekke begrensninger i adgangen til å reise fastsettelsessøksmål. Det aktuelle søksmålet gjelder gyldigheten av et forvaltningsvedtak, nærmere bestemt et fylkesmannsvedtak, hvor B ble gitt bevilling til å adoptere C. Det følger av tvistemålsloven § 435 første ledd nr. 1, jf. tredje ledd at et slikt søksmål skal reises mot staten. Spørsmålet i saken er om den omstendighet at søksmålet ikke også er reist mot adoptanten – her hans dødsbo – og adoptivsonnen, må lede til at det avvises.
- (21) En dom i det søksmål som A har anlagt, vil ikke være bindende for Bs dødsbo og C. Et sentralt spørsmål er om en dom på ugyldighet i et søksmål som bare er rettet mot staten, likevel vil ha slike rettsvirkninger for saksøkeren at hun kan sies å ha en rettslig interesse i å få en slik dom.
- (22) Både tingretten og lagmannsretten har i sine avgjørelser vist til Høyesteretts kjennelse i Rt. 1998 side 623. Det ble her uttalt at kravet til rettslig interesse bare vil være oppfylt dersom en rettsavgjørelse har betydning for saksøkerens rettsstilling, og at det må foreligge et klart og aktuelt behov for en rettslig avklaring. Ved vurderingen av om kravet til rettslig interesse var oppfylt, ville de rettsvirkninger som fulgte av en dom på ugyldighet, være avgjørende.
- (23) Høyesterett uttalte videre at en dom på ugyldighet i et søksmål mot staten i det minste ville ”medføre at forvaltningen får en plikt til å vurdere om ugyldigheten skal gjøres gjeldende mot Dullerud og vedtaket i så fall omgjøres”. Allerede ved dette oppnådde saksøkeren ”en endret rettslig posisjon”. Kravet til rettslig interesse måtte da anses oppfylt.

- (24) Under forberedelsen av ny tvistelov reiste Tvistemålsutvalget spørsmål om det burde innføres regler om tvungent prosessfellesskap i offentligrettslige trepartsforhold, altså i saker der en tredjeperson angriper gyldigheten av et forvaltningsvedtak for å forhindre at et annet rettssubjekt beholder den rettslige posisjon – for eksempel en tillatelse – som han har fått ved vedtaket. Det ble pekt på at en dom på ugyldighet som bare var bindende i forhold til det offentlige, fortsatt lot det stå åpent om forvaltningen i neste omgang ville finne tilstrekkelig grunn til å endre vedtaket. Forvaltningen måtte i sin etterfølgende vurdering også trekke inn hensynet til en begunstiget part, som hadde innrettet seg etter vedtaket. På denne bakgrunn ble det foreslått å ta inn i loven en regel om tvungent prosessfellesskap i de tilfeller hvor saksøkeren krever at tredjeperson ikke skal kunne nyttiggjøre seg den rett han er gitt ved vedtaket. Det vises til NOU 2001: 32 side 198 flg. og side 653–654.
- (25) I Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 151 går departementet likevel inn for å ”fastholde den rettslilstand som avgjørelsen i blant annet ... Rt. 1998 s. 623 er uttrykk for”. Departementet ser lite behov for en regel om tvungent prosessfellesskap ”som medfører en byrde for både saksøkeren og tredjeperson i tilfeller hvor de ikke ønsker det”. Heller ikke justiskomiteen ønsker å innføre en regel om tvungent prosessfellesskap, se Innst. O. nr. 110 (2004-2005) side 31.
- (26) I den foreliggende sak er saksøkeren gjennom den skriftlige saksforberedelse blitt gjort oppmerksom på den begrensede virkning av en dom på ugyldighet når søksmålet bare er rettet mot staten. Dette har likevel ikke resultert i at de som er parter i adopsjonsvedtaket, er blitt trukket inn i saken. Utvalget kan på denne bakgrunn ikke se at lagmannsretten har gitt uttrykk for en uriktig lovtolkning ved å legge til grunn det syn på spørsmålet om rettslig interesse i saker om offentligrettslige trepartsforhold som fremgår av kjennelsen i Rt. 1998 side 623.
- (27) Saken fra 1998 gjaldt et søksmål mot staten fra en konsesjonssøker som hadde kjøpt et småbruk. Spørsmålet var om søksmålet også skulle vært rettet mot den person som hadde fått eiendommen overdratt til seg som tilleggsjord, etter at staten hadde benyttet seg av sin forkjøpsrett. Selv om et vedtak om adopsjon – og også omgjøring av et slikt vedtak – kan få meget betydelige økonomiske konsekvenser ved de arverettslige bånd som dermed brytes og blir etablert, berører det likevel i langt større grad forhold av mer personlig karakter enn mange andre forvaltningsvedtak. Slik sett kan det være en betydelig ulikhet, for eksempel sammenliknet med et vedtak om statens bruk av forkjøpsrett ved overdragelse av konsesjonspliktig eiendom. Tvistemålsloven inneholder enkelte regler som innskrenker adgangen til å være part i søksmål om spørsmål av utpreget personlig karakter. Lagmannsretten uttaler i sin kjennelse at de ”utpregede positivrettslige reglene” i tvistemålsloven §§ 417 annet ledd og 427 annet ledd om hvem som kan være motpart i saker mellom private parter om ekteskap og nedstamning, ikke kan anvendes analogisk i saker om gyldighet av adopsjonsvedtak.
- (28) Heller ikke på dette punkt kan utvalget se at lagmannsretten har gitt uttrykk for noen uriktig lovtolkning.
- (29) Kjæremålet blir etter dette å forkaste.
- (30) Kjæremålet har vært forgjeves. A må tilkjennes saksomkostninger for Høyesteretts kjæremålsutvalg. I mangel av saksomkostningsoppgave fastsettes beløpet skjønnsmessig til 12 000 kroner.
- (31) Kjennelsen er enstemmig.

S L U T N I N G :

1. Kjæremålet forkastes.
2. I saksomkostninger for Høyesteretts kjæremålsutvalg betaler staten v/Barne- og familiedepartementet til A 12 000 – tolv tusen – kroner innen 2 – to – uker fra forkynnelse av denne kjennelse med tillegg av den alminnelige forsinkelsesrente etter forsinkelsesrenteloven § 3 første ledd første punktum fra forfall til betaling skjer.

Karin M. Bruzelius
(sign.)

Hans Flock
(sign.)

Toril M. Øie
(sign.)

Riktig utskrift: